

Inhoud

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië	1
Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen	3
Toespraak luitenant-kolonel E.R.L. Saiboo, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders	5
Toespraak dhr. B. Schuitemaker	7

Toespraak dhr. J.C.E.M. Bouwens, Voorzitter Stichting Herdenking Gevallen en Slachtoffers in Nederlands-Indië

*‘Wij mochten meenemen wat wij dragen konden,
mijn rugzak was klein.’*

Het zijn deze twee zinnen, lieve mensen, van schrijfster Mischa de Vreede die mij raakte toen ik mij voorbereidde op de herdenking van vanavond. Zij werd in 1936 geboren in Batavia als kind van een dominee en een onderwijzeres. Na drie en een half jaar internering in Noord-Sumatra werd het gezin in 1946 gerepatrieerd.

Dat beeld van dat meisje van een jaar of 10 met die kleine rugzak raakte ik niet kwijt. Mijn dochter is van dezelfde leeftijd, misschien is het wel daardoor ...

Die kleine rugzak ... er kon meer níet mee, dan wél mee ... men mocht niet al te veel ‘barang’ hebben. De meeste persoonlijke spullen moest men achterlaten. En toch zat die rugzak voller dan zij toen kon vermoeden. Zij droeg meer dan ze eigenlijk kon dragen ... Haar rugzak zat immers vol verhalen, vol emoties, zoals velen die erbij waren en het overleefden vol verhalen en emoties zaten toen zij hier in Nederland aankwamen. Verhalen die de moeite waard zijn om te horen, om te vertellen en om te delen met elkaar. Emoties die ook de ruimte nodig hadden van een bevrijding.

Laten wij ons nu openstellen voor de verhalen van toen. Verhalen die helaas vaak onuitgesproken bleven, omdat er – veelal noodgedwongen – werd gezwegen ... in stilte werd er geleden, ook toen de oorlog allang voorbij was, heden ten dagen is de pijn van toen nog voelbaar ... ook bij de huidige generaties de emoties zitten nog heel diep ... dag rugzakje is nog lang niet bij iedereen uitgepakt.

Met de aanwezigheid van u allen en zeker ook met die van u, Commissaris van de Koning de heer Van Dijk, burgemeester van de gemeente Amstelveen, de heer Poppens en al uw collega’s uit de regio, de vertegenwoordigers vanuit Defensie, Staf van de 11e Luchtmobiele Brigade, leden van de banierwacht uit Weert, leden van de bond van

Wapenbroeders, leden van de NATRES, onderschrijft u het belang van herdenken. Wij zijn u allen zeer erkentelijk en ik heet u dan ook van harte welkom.

En het is de burgemeester van Amsterdam die het eerder dit jaar nog beaamde : ‘Het is heel erg belangrijk om steeds weer te vertellen en door te vertellen, opdat het nooit meer kan gebeuren.’ En zo is het maar net!

Eenieder die terugkwam – klein en groot – had zijn of haar eigen rugzakje. Zo ook de heer Bob Schuitemaker. Hij vertelt ons vanavond zijn verhaal. Hij vertelt over zijn jeugd achter het prikkeldraad van de Japanse barakkenkampen op Sumatra. Dank u wel dat u dat wilt doen, mijnheer Schuitemaker, dank u wel dat u dit met ons wilt en kunt delen. Veel sterkte!!

Rikkie Gieler, nog maar 14 jaar - gedenkt – samen met zijn familie - vanavond zijn overgrootvader René Schäfer, de vader van onze onvolprezen ceremoniemeester Jacqueline Schäfer. Het is fijn dat je er bent.

Morgen, donderdag 15 augustus 2019, is het 74 jaar geleden dat Japan capituleerde en er daardoor een einde kwam aan de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost Azië. Alle slachtoffers van de Japanse bezetting en de nasleep daarvan worden hier vanavond herdacht, zowel burgers als militairen, In Nederlands Indie en in Nederlands Nieuw Guinea.

Wij zijn twee minuten stil ... voor hen die ons ontvielen ... voor hen die streden voor onze vrijheid.

Deze twee minuten stilte geeft een stem aan al die slachtoffers ... laten wij ze niet vergeten ... laten wij ze horen in die stilte ...

Toespraak dhr. T.R. Poppens, Burgemeester Gemeente Amstelveen

Dames en heren,

Goed dat u er bent, ondanks de slechte weersvoorspellingen.

Ik zie ook veel collega-bestuurders uit de regio, de Commissaris van de Koning, een vertegenwoordiging van Defensie. Dat u hier met velen bent, onderstreept het belang van de jaarlijkse Indiëherdenking in Amstelveen. In het Broersepark, bij dit prachtige monument van Ella van der Ven. Voor mij is het een eer om dit samen met u te mogen doen. Wij zijn hier vanavond bijeen om alle gevallen en slachtoffers, militairen en burgers, van de Japanse bezetting en de turbulente periode daarna, te herdenken.

Thema van de Indiëherdenking is dit jaar ‘brandend verlangen’. Op de website van de Indiëherdenking staat:

‘Oorlog voelt als eindeloze ellende. Wanneer houdt het op? Wanneer komt er vrede?’

Vragen die mensen die zich dagelijks stelden. De mensen in de kampen. Bij het geschreeuw van de Japanse kampbewakers, de eindeloze appels in de brandende zon, het buigen voor de kampcommandant. Dag in, dag uit.

De mensen ‘buiten de kampen’ die ook zwaar onder de oorlog leden. Wat mensen op de been hield, was verlangen.

Een brandend verlangen naar huis, het weerzien van een geliefde, familie en andere dierbaren. Het verlangen naar het leven van voor de oorlog.

Naarmate de oorlog langer duurde, klampten mensen zich steviger aan hun verlangen vast. Verlangen voedde hun hoop en andersom. Het was sterker dan de angst en de ontberingen, gaf mensen de kracht om de gruwelijkheden, de uitputting, de honger, te doorstaan.

Hoe wrang was het, dat met het einde van de oorlog, het verlangen naar huis niet kon worden ingelost. Thuis bestond vaak niet meer. In de jaren na de oorlog kwamen duizenden mensen met hun wortels in voormalig Nederlands-Indië naar Nederland. Het land waarin zij waren opgegroeid, was ver achter de horizon verdwenen en zagen zij vaak niet meer terug.

Ook in Nederland waren het verlangen en hoop die mensen veerkracht gaven. Veerkracht om in het nieuwe land, met vallen en opstaan, weer een leven op te bouwen. Een land dat hen niet altijd met open armen ontving. Wat in Indië was gebeurd, was letterlijk ver weg. Het was geen onwil, maar ik denk dat het lastig was om ons een voorstelling te maken van wat er in Indië was gebeurd. Gelukkig is dat inmiddels veranderd en is er meer erkenning gekomen voor wat mensen in voormalig Nederlandse-Indië hebben meegemaakt. Maar dat heeft lang geduurd.

Het is belangrijk dat we deze verhalen blijven vertellen, want alleen dan worden ze deel van onze gezamenlijke geschiedenis. Het verhaal over de oorlog in Indië is geen makkelijk verhaal. Dat geldt trouwens voor alle verhalen over

oorlog. Dat weten ook onze militairen. Het is soms te pijnlijk om te vertellen. Dat betekent niet dat de kinderen het stille verdriet van hun ouders toen niet voelden. Wat mij raakte, was hoe Adriaan van Dis het eens zei: “Over de oorlog werd thuis niet gesproken, maar de oorlog zat altijd bij ons aan tafel.” Juist in wat er niet gezegd of benoemd werd: het niet mogen huilen, het altijd flink moeten zijn, want ‘hij’ had de Het zinnetje werd nooit afgemaakt.

Het jaarthema 2019 is een ode aan de veerkracht van een hele generatie die de verschrikkingen van een lange oorlog en de daaropvolgende ontheemding met zich meedroegen. Verlangen gaat in essentie over hoop en vertrouwen. De wil om te leven, niet op te geven. Brandend verlangen gaf mensen de kracht om de onvrijheid en het geweld te weerstaan en te blijven vertrouwen in een betere toekomst. Voor henzelf, voor hun kinderen. Die boodschap geven zij aan ons mee. Laten wij daar een voorbeeld aan nemen.

Dank u.

Toespraak luitenant-kolonel E.R.L. Saiboo, Algemeen Voorzitter Bondsbestuur van de Bond van Wapenbroeders

Zeer geachte aanwezigen hier vanavond bijeen bij het tot de verbeelding sprekende Indië-monument in Amstelveen.

Burgemeester Poppens en de heer Bouwens, hartelijk dank voor het wederom betrekken van de Bond van Wapenbroeders bij deze herdenking. Ook gaat onze dank uit naar Mevrouw Willems, voorzitter van de afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders, voor de ondersteuning bij de voorbereiding.

De afdeling Amstelland van de Bond van Wapenbroeders is al jarenlang nauw betrokken bij de Indië-herdenking. Bij diverse eerdere herdenkingen heeft de toenmalige voorzitter van de afdeling Amstelland de heer Van Lith een toespraak gehouden. De heer Van Lith, eind 2016 overleden, had zelf ook een Indië-achtergrond, was zeg maar een ooggetuige. Ik ben dus van een jongere generatie wapenbroeders en treedt hiermee in de voetsporen van de heer Van Lith.

Mijn naam is Edwin Saiboo, en sta hier in de rol van Algemeen Voorzitter van de Bond van Wapenbroeders. Ik ben een actief dienende militair bij de Koninklijke Landmacht en ik ben veteraan en ik heb tussen 1994 en 2012 deelgenomen aan vier missies.

Vandaag is in ons midden het Banier van de Bond van Wapenbroeders. Het Banier dateert uit 1955, het draagt diverse opschriften, een daarvan is Nederlands-Indië. Het Banier heeft een belangrijke ceremoniële rol, juist bij herdenkingen en is daarom vandaag hier aanwezig. Het staat symbool voor generatie overschrijdende kameraadschap en verbondenheid.

Als nationaal thema voor de Indie herdenking van dit jaar is gekozen 'Brandend Verlangen'.

Hiermee wil men tot uitdrukking brengen hoe tijdens de Japanse bezetting werd gesnakt naar het einde van de oorlogsellende, die men zowel binnen als buiten de kampen moest ondergaan.

Het brandende verlangen om je geliefden terug te zien. Het brandende verlangen naar een betere toekomst, naar een wereld van vrede en veiligheid.

De vrede voelde nog heel erg ver weg en bleek voor velen dan ook onbereikbaar. Tragisch en verdrietig.

Hoop op betere tijden hield kinderen, ouders en grootouders overeind. De keerzijde is dat velen de vrede niet meer bij leven hebben mogen meemaken.

Het is goed om daar, ook hier vanavond in Amstelveen, bij stil te staan. Vrede op aarde was niet iedereen gegund, dat weten we nu.

Inmiddels is het 2019 en bewegen we naar 75 jaar vrede, vrijheid en veiligheid, dat moeten we koesteren. Dat zult u met mij eens zijn.

Kan je iets missen, dat je altijd hebt gehad. Kunnen wij ons een voorstelling maken van dat Brandende Verlangen naar vrede, vrijheid en veiligheid.

Hoe zit het anno 2019 met dat Brandende Verlangen? Bestaat dat nog? Heeft u een verlangen gehad dat zo is ingebrand dat het een onzichtbaar litteken heeft ingebrand en dat u de rest van uw leven met u meedraagt?

Kent u iemand die dat de rest van zijn of haar leven heeft meedragen? Ja, die kent u. Voor ons zijn dat vaak dierbare personen, met een naam en een gezicht, vaak familieleden.

Ik hou van mensen die sporen nalaten, geen littekens.

Dat diepbeleefde Brandende Verlangen, heeft u daar iets van meegekregen, bijvoorbeeld van een ooggetuige?

Rikkie Gieler, achterkleinkind van René Schäfer, krijgsgevangene in Nagasaki tijdens de val van de tweede atoombom, leest zo dadelijk een passage voor uit 'Terug naar Fukuoka' geschreven door zijn overgrootvader. Brandstof voor herdenken over de generatiegrenzen heen.

Vanavond houdt de heer Bob Schuitemaker, een ooggetuige, een toespraak over zijn jeugd achter prikkeldraad van de Japanse barakkampen op Sumatra. Eigen herinneringen. Brandstof voor herdenken.

Ik houd van mensen zoals Rob en Rikkie die belichamen dat vergeten, hoe verleidelijk soms, geen optie mag zijn.

Vanaf vandaag zijn beide sporen aan ons collectieve geheugen toegevoegd. Geen eigen herinneringen, wel brandstof voor herdenken.

Voor vele dierbaren hebben de Brandende Verlangens wel littekens achtergelaten, hoe spijtig en verdrietig ook, zo werkt dat met brandende zaken, dat laat blijvende en vaak onzichtbare littekens achter. Dat bepaalt mede wie en wat je bent.

Onder elkaar zijn, met gelijkgestemden bij elkaar, zoals hier vanavond, elkaar tot steun zijn zonder iets te zeggen. Lotgenoten en Wapenbroeders, voor altijd.

Uw herdenking, onze herdenking, hier vanavond levert ons wederom unieke brandstof voor herdenken. Laten wij er voor zorgen dat de Brandende Verlangens herinnerd blijven.

Het ga u goed.

Dank u voor uw aandacht.

Toespraak dhr. B. Schuitemaker

Op een ochtend huilden de sirenes van Padang weer. Gewoontegetrouw holde de klas naar de open schuilplaats op het schoolplein. Met een wadjan op je hoofd en een stuk gummi tussen je tanden, wachten we de gebeurtenissen af. Japanse vliegtuigen vlogen over de Apenberg en we hoorden deze keer de doffe knallen van de bommen. Rookwolken stegen vanachter de Apenberg op. Emmahaven was gebombardeerd. Ik was toen net 11 jaar en was ongerust over het lot van mijn vader, die manager was van de olieopslag van de Shell in de haven.

's-Morgens 15 maart 1942, de verjaardag van mijn moeder, werden we gewekt door het geblaf van onze honden. Japanse soldaten marcheerden door onze straat. In een grote advertentie in de avondkrant van 6 april werden alle mensen met een Nederlandse naam opgeroepen om zich de volgende dag voor een week onder bescherming van het Japanse leger te laten stellen.

Op 7 april 1942 namen we vluchtig afscheid van mijn vader. Hij werd evenals de op het Plein van Rome verzamelde mannen en jongens vanaf 16 jaar naar de Padangse gevangenis, in de volksmond De Boei genoemd, afgemarcheerd. Mijn moeder, zusje en ik meldden ons bij het missiecomplex, bestaande uit een diversiteit aan scholen. Geen van ons had toen het idee dat deze logeerpartij 40 maanden zou duren.

De eerste dagen werden er in overal vuurtjes gestookt voor het koken van de maaltijd. Maar al gauw kwam er een gaarkeuken, waar met corveedienst de avondmaaltijd voor het hele kamp werd gekookt. Ook werden door andere corveeërs de toiletten en badkamers schoongemaakt. De jeugd vanaf 10 jaar kreeg ook corvee zoals het stoken van de vuren in de gaarkeuken, het aanvegen van het terrein voor hun school. Maar de jeugd had ook veel vrije tijd voor spelletjes en kattenkwaad, want school gaan was er niet bij wegens het verbod van de Japanse kampcommandant.

Half 1943 werden de mannen uit de Boei overgebracht naar Bangkinang en gelegerd in een rubberfabriek. In september moesten de 2300 vrouwen en kinderen lopend naar de Boei, wat ons volgende kamp werd. Gelukkig duurde dit maar enkele maanden daar ons barakkenkamp in Bangkinang nog niet gereed was. 2300 personen in een gevangenis voor 600 gevangenen. Deze periode was een hel. Hier ontstond ook de zo gevreesde dysenterie.

Medio december 1943 vertrok de eerste groep van 500 mensen per trein en open vrachtwagens naar Bangkinang. Een barakkenkamp midden in de bossen. Ieder kreeg een plaatsje van 60 cm breed en 2 meter lang. Er was 1 boom in het kamp verder was het zandgrond. Het grote voordeel was dat er dag en nacht stromend water was en er nu individueel gekookt mocht worden.

In de vorige kampen had de jeugd nog veel tijd om te spelen. Maar hier in Bangkinang moesten ook wij aan het werk met hout halen in de bossen, deze boomstammen hakten we weer tot handzaam stookhout. Er kon ook in de Tuin worden gewerkt en 's-nachts

gingen we smokkelen. Natuurlijk zijn er ook nare dingen gebeurd, maar dat kwam in andere kampen ook voor.

Ruim twee weken nadat de atoombom op Hiroshima was gevallen, werd het bestuur door de Japanse kampcommandant met een auto opgehaald. Gissingen deden de ronde totdat 's-middags het Vrouwen- én Mannenbestuur ons kwamen vertellen dat Japan gecapituleerd had. Er viel een angstaanjagende stilte. Maar toen ik met de in allerijl vanonder de matras van Zuster Mol gehaalde Nederlandse driekleur het kamp rondrende . . . ja toen, toen pas besepte de toegestroomde menigte dat het echt waar was en klonk spontaan het Wilhelmus.

We mochten naar buiten en ruilde met de inheemse bevolking een zakdoek tegen een kip. Er kwamen ook geallieerde vliegtuigen over, maar verder gebeurde er niets. Ja de mannen uit het Mannenkamp kwamen zich herenigen met vrouw en kinderen, maar dat was het dan, Wat nu!!

Het kampbestuur liet met lakens het woord POW op één van de daken vormen en prompt een paar dagen later kwam een vliegtuig pakken kranten droppen en de dagen erna volgden de voedseldroppings aan oranje, rood, wit en blauwe parachutes. Vele jonge meisjes liepen een paar dagen later in een jurkje van parachute stof. Zo liep mijn zusje in een oranje jurkje.

Achteraf hoorden we dat ons kamp bij de geallieerden niet bekend was. Weer een paar dagen later bezochten 7 parachutisten ons kamp om te verifiëren of wij wel ex-geïnterneerden waren. Ook kregen we bezoek van Lady Mount Batten met in haar gevolg een filmploeg.

Wij behoorden tot de laatste groep die uit Bangkinang repatrieerde naar Padang, waar we uiteindelijk weer in een beschermingskamp terecht kwamen vanwege de opkomst van het extremisme in Padang.

Op 31 december 1945 verlieten we Padang met de Sibajak om naar Nederland te varen, maar lagen de volgende dag op de reden van Batavia. Pas in mei 1947 zetten we voet aan wal in Nederland.